

БӨЛІМ: БАЯНДАМАЛАР

Дыбысты автоматтандыру кезеңіндегі ойын әдістері мен тәсілдері

ЖАРИЯЛАНДЫ
26.08.2020СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/80423/>

Дыбысты автоматтандыру кезеңіндегі ойын әдістері мен тәсілдері

Соңғы жылдары мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту жүйесінде сөйлеу қабілеті бұзылған балалардың өсу тенденциясы ерекше байқалды. Бұл балалар көбінесе танымдық белсенділігі төмен. Себебі, логопункт оқушыларының көпшілігі соматикалық түрде әлсіреді, олар дұрыс қалыпта емес, вегетативті және орталық жүйке жүйесінің бұзылыстары бар, психикалық процестердің жеткіліксіздігі, эмоционалды тұрақсыздық байқалады. Біздің лого-пунктімізде жалпы сөйлеу тілі дамымаған 1, 2, 3 деңгейдегі балалар, фонетикалық-фонемалық сөйлеу қабілеті дамымаған және фонетикалық ақауы бар балалар оқиды. Іс жүзінде барлық балаларда есте сақтау, ойлау, көңіл бөлінеді. Балалардың сабаққа деген қызығушылығын қалай арттыруға болады? Бұл сұрақты әр мұғалім сұрайды. Мен мұғалім-логопед ретінде жұмыс істей бастағанда, мұндай проблемаға тап болдым. Дыбысты автоматтандыратын жеке сабақтарда баланың назарын ойын техникасынсыз сақтау өте қиын, ал дыбысты айтуды түзетудің негізгі кезеңі автоматтандыру кезеңі болып табылады.

Дыбыстарды автоматтандыру кезеңі алғашқы айтылу дағдылары мен дағдыларын қалыптастыру кезеңі ретінде дыбысты айтуды түзету үшін логопедиялық әсер ету әдістемесінде көрсетілген (л.с. Волкованың айтуы бойынша). Оның мақсаты-баланы қойылған дыбысты дұрыс айтуға үйрету. Өздеріңіз білетіндей, алдымен айтылу оқшауланған, содан кейін буындарда, сөздерде, сөз тіркестерінде бекітілген. Дыбысты автоматтандыру үшін суреттерде, диаграммаларда, символдарда тілдік бірліктерді рефлексивті қайталау және тәуелсіз атау әдістері қолданылады. Жұмыс біртіндеп және біртіндеп, қарапайымнан күрделіге дейін жүреді.

Сөйлеудің ауыр бұзылуларымен автоматтандыру кезеңі кешіктіріледі, бала ұзақ уақыт бойы сөз тіркестерін айтпағанда, буындар мен сөздерде дыбысты дұрыс айта алмайды. Бір сөйлеу материалын бірнеше рет қайталау баланы шаршатады. Кейбір дыбыстар үшін сөйлеу материалы өте шектеулі (мысалы, [г], [д], [й], [щ] және т.б.). Егер бала оқшауланған дыбысты автоматтандыруға «жабысып қалса», онда әртүрлі әдістер туралы айтудың қажеті жоқ. Оның сабаққа деген қызығушылығы жоғалады, логопед

кабинетіне баруға деген ықыласы жоғалады. Мен өз жұмысымның әдістерін әртараптандыру және сабақ барысында балалардың назарын аудару қажеттілігіне жиі кезігемін. Балалардың сөйлеу терапиясына деген қызығушылығын арттыру үшін ойын әдістері мен әдістері таңдалды, өзгертілді. Бұл бірден бірнеше мәселені шешуге мүмкіндік берді:

- баланың дыбысты айту процесіне белсенді қатысуға деген ынтасын ояту;
- ойын дағдылары мен дағдыларын кеңейту және байыту;
- балалардың танымдық белсенділігі мен жұмысқа қабілеттілігін арттыру;
- қабылдау, зейін, есте сақтау процестерін белсендіру;
- балалардың мінез-құлық қиындықтарын біртіндеп реттеу, оларды ойын ережелеріне бағынуға үйрету.

Ойын әдісі ойын мен ілімнің шебер үйлесімімен үлкен нәтиже береді. Ойын-бұл ересектер мектеп жасына дейінгі балаларды тәрбиелеу, оларды объектілермен, қарым-қатынас әдістерімен және құралдарымен әртүрлі әрекеттерді үйрету үшін қолданатын балалар іс-әрекетінің бір түрі, сондықтан ол мектеп жасына дейінгі баланың жетекші қызметі болып саналады. Ойын барысында бала тұлға ретінде дамиды, ол психиканың аспектілерін қалыптастырады, кейіннен оның оқу және еңбек қызметінің сәттілігі, адамдарға деген көзқарасы байланысты болады. Балалардың сөйлеуінің дамуына мазмұны кез-келген сюжетті сахналау болып табылатын ойындар үлкен әсер етеді, олар сөйлеудің экспрессивтілігін дамытуға ықпал етеді, мәтіндер мен қозғалыстарды ерікті түрде есте сақтайды. Әр түрлі жаттығулар үшін ең қиын-буындармен жұмыс. Өйткені, жеке буын, дыбыс сияқты, балада белгілі бір бейнені тудырмайды, оны сөйлеу мәлімдемесінің құрылымдық компоненті ретінде танымайды. Егер дыбыс кейде есту қауымдастығын тудыруы мүмкін болса (з-з-комарик қоңырау шалады, р — р-ит өседі), онда мектеп жасына дейінгі балаға арналған буын өте дерексіз ұғым. Буындардағы дыбысты автоматтандыру кезінде, берілген дыбыспен тақырыптық және сюжеттік суреттерді пайдалану мүмкіндігі болмаған кезде, балалардың қызығушылығын арттыру үшін мен оны қолданамын:

«Сиқырлы таяқша», ол өзінің жарқылымен немесе соққыларымен балаларды санау кезінде жаттығады және буынды бірнеше рет қайталауды сұрайды. Мұғалім таяқпен 3 рет ұрады және СА-СА-СА буындарын айтады-таяқшаны балаға береді-ол сонымен қатар үстелге 3 рет соғып, СА-СА-СА-СА-ны қайталауы керек;

«Фортепианода ойнау» жаттығулары, фортепианода ойнауға еліктей отырып, бала әр саусақты үстелге кезекпен ұрады және берілген буынды 5 рет айтады: РА-РА-РА, РО-РО-РО-РО-РО-РО-РО

РУ-РУ-РУ-РУ

РЭ-РЭ-РЭ-РЭ

РЫ-РЫ-РЫ-РЫ, содан кейін барлық 5 «ән» — «ойнау» буындары бірге: РА-РО-РЭ-РЫ.

Сол сияқты, «гүл» жаттығуы буындар мен сөздер саусақтардың кеңеюі мен бүгілуімен айтылған кезде орындалады (жапырақтары ашылып, жабылады).

«Дыбыстық жолда слог өткізіңіз» ойындары бір жол тегіс және онымен жүре отырып, слогдарды тыныш, тыныш дауыспен айту керек, басқа жол кочками бойымен жүреді және слогдар қатты, содан кейін тыныш айтылады, бірақ үшінші жол тауға апарады, ал жолдың басында слог өте тыныш, содан кейін бәрі қатты және қатты, ал таудың басында өте қатты айтылады.

Автоматтандыру жұмысы дыбыстар мен сөз тіркестерінің дұрыс айтылуын бекіту кезеңіне жеткенде, көрнекі материалды қолдана отырып, сабақтарды айтарлықтай әртараптандыруға болады. Ойын техникасын қолдану оқшауланған дыбысты автоматтандыру кезеңдерін тиімді жүргізуге және буындарда осы дыбыстың дұрыс айтылуын бекітуге көмектеседі.

Логопедиялық ойындар балаларға арналған тапсырмаларды қызықты, эмоционалды-түрлі-түсті, дамытушы және танымдық етуге көмектеседі.

Сөздерді дыбысты автоматтандыру кезінде балаларға ойындар өте ұнайды:

«Балық аулау»(сурет.1), аквариумда әріптер бекітілген балықтар бар және магнит таяқшасының көмегімен біз балықты шығарып, осы дыбысқа сөздерді таңдаймыз. «Балық» – сөздерді (яғни, суретпен балық) ұстап, балалар автоматтандырылған дыбыспен сөзді дұрыс айтуды ғана емес, сонымен қатар сөздерді буындарға бөлуді, сөздегі осы дыбыстың орнын анықтауды үйренеді, » бұл кім? Мынау не?», осы»балықтармен» көпше және тағы басқалар жасай аласыз.

«Көңілді бақ» ойыны да қызықты (сурет.2). Шұңқырда екі себет бар, оларда көк әріптер – үнсіз және қызыл – дауысты дыбыстар бар. Қалған екеуінде көкөністер мен жемістер бар. Біз кез-келген көкөністі немесе жемісті аламыз, оны шалғынға саламыз, ал балалар бұл сөзді қою керек. Сіз көкөністер мен жемістерді араластыра аласыз, ал балалар себеттерді бөлшектеуі керек.

Бірнеше сабақтан кейін балаларға дыбысты дұрыс айту оңай, егер ол сөздегі ең бірінші немесе кем дегенде соңғы болса, бірақ егер ол сөздің ортасында болса – бұл қиын, өйткені фонемалық қабылдауы бұзылған балалар әрдайым қажетті дыбыстың қайда екенін дәл елестете бермейді. Дыбыстарды фонемалық қабылдауды дамыту үшін дыбыстық жегіш ойыны пайдалы-бұл батыр, (оны салу немесе кейбір ойыншықтарды «дыбыстық жегіш» деп атауға болады), ол сөзден дыбысты «ұрлайды», ал балалар дыбысты сақтап қалуы керек-оны сөзге қайтарады және бұл сөзді дұрыс айтады: гла...а-көз, к...от-моль, Алена...ка-Аленушка ... бұл өте қиын,бірақ балаларға құтқарушы рөлінде болуға және зұлым дыбыс жегімен күресуге қуанышты. Балалар онымен жаңа кездесулерді асыға күтеді.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.